

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม
รายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม
(สค21003)
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

ห้ามจำหน่าย

หนังสือเรียนเล่มนี้จัดพิมพ์ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
ลิขสิทธิ์เป็นของ สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม

รายวิชา การพัฒนาตนเอง สังคม ชุมชน (สค 21003)

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 35/2554

คำนำ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนชุดใหม่นี้ขึ้น เพื่อสำหรับใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีสติปัญญาและศักยภาพในการประกอบอาชีพ การศึกษาต่อ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัว ชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุข โดยผู้เรียนสามารถนำหนังสือเรียนไปใช้ ด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปฏิบัติกิจกรรมรวมทั้งแบบฝึกหัดเพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจในสาระเนื้อหา โดยเมื่อศึกษาแล้วยังไม่เข้าใจ สามารถกลับไปศึกษาใหม่ได้ ผู้เรียนอาจจะสามารถเพิ่มพูนความรู้หลังจากศึกษาหนังสือเรียนนี้ โดยนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน ศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแหล่งเรียนรู้และจากสื่ออื่นๆ ในการดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้รับความร่วมมือที่ดีจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องหลายท่านที่ค้นคว้าและเรียบเรียงเนื้อหาสาระจากสื่อต่างๆ เพื่อให้ได้สื่อที่สอดคล้องกับหลักสูตร และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่อยู่นอกระบบอย่างแท้จริง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษา คณะผู้เรียบเรียง ตลอดจนคณะผู้จัดทำทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือด้วยดี ไว้ ณ โอกาสนี้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หวังว่าหนังสือชุดนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนตามสมควร หากมีข้อเสนอแนะประการใด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

สำนักงาน กศน.

สารบัญ

หน้า

คำแนะนำการใช้หนังสือเรียน

โครงสร้างรายวิชา

บทที่ 1	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม	1
	ความหมาย ความสำคัญของการพัฒนาตนเอง และครอบครัว	2
	แนวทางในการพัฒนาตนเอง	3
	ความหมาย และความสำคัญของการพัฒนาชุมชน	4
	หลักการพัฒนาชุมชน	6
บทที่ 2	ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	8
	ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของข้อมูล	9
	ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	10
	เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลชุมชน	12
	การวิเคราะห์ข้อมูล	13
บทที่ 3	การจัดทำแผนชุมชน	15
	กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน	16
	ขั้นตอนการจัดทำประชาพิจารณ์แผนชุมชน	18
	ขั้นตอนการทำเวทีประชาคม	19
	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน	21
	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน	23
บทที่ 4	การเผยแพร่ผลการปฏิบัติ	25
	การเขียนโครงการพัฒนาชุมชน	26
	การเขียนรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชน	28
บรรณานุกรม		33
ภาคผนวก ตัวอย่างโครงการ		35

คำแนะนำในการใช้หนังสือเรียน

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม รหัสวิชา 2104 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นหนังสือเรียน สำหรับผู้เรียนที่ลงทะเบียนเรียนเป็นนักศึกษา นอกระบบ

ในการศึกษาแบบเรียนเล่มนี้ผู้เรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างรายวิชาให้เข้าใจในหัวข้อสาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และขอบข่ายเนื้อหาเป็นลำดับแรก
2. ศึกษารายละเอียดเนื้อหาของแต่ละบทอย่างละเอียด และทำกิจกรรมตามที่กำหนด แล้วตรวจสอบกับแนวตอบกิจกรรมที่กำหนดไว้ท้ายเล่ม ถ้าผู้เรียนตอบผิดเป็นส่วนใหญ่วควรกลับไปศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อหานั้นใหม่ ให้เข้าใจก่อนที่จะศึกษาเรื่องต่อไป
3. ปฏิบัติกิจกรรมท้ายเรื่องของแต่ละเรื่องให้ครบถ้วน เพื่อเป็นการสรุปความรู้ ความเข้าใจของเนื้อหาในเรื่องนั้นๆอีกครั้ง และการปฏิบัติกิจกรรมของแต่ละเนื้อหาแต่ละเรื่อง ผู้เรียนสามารถนำไปตรวจสอบกับครูผู้รู้และเพื่อนๆ ที่ร่วมเรียนในรายวิชาและระดับเดียวกันได้
4. หนังสือเล่มนี้มี 4 บท คือ
 - บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม
 - บทที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
 - บทที่ 3 การจัดทำแผนชุมชน
 - บทที่ 4 การเผยแพร่ผลการปฏิบัติ

โครงสร้างรายวิชาการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม รหัสวิชา สค 21003
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

▶ **สาระสำคัญ**

1. ความหมาย ความสำคัญ หลักการและประโยชน์ของการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม
2. ความสำคัญของข้อมูล วิธีการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างง่าย
3. การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

▶ **ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง**

1. อธิบายสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม
2. จัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างง่าย
3. มีส่วนร่วมและนำผลจากการวางแผนพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

▶ **ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง**

- บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม
- บทที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
- บทที่ 3 การจัดทำแผนชุมชน
- บทที่ 4 การเผยแพร่ผลการปฏิบัติ

แบบทดสอบก่อนเรียน

- ข้อใดไม่ใช่หลักของการพัฒนาชุมชน
 - ประชาชนมีส่วนร่วม
 - ทำเป็นกระบวนการและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
 - ยึดประชาชนเป็นหลักในการพัฒนา
 - พัฒนาทุกด้านไปพร้อมๆกันอย่างรวดเร็วและเร่งรีบ
- แนวทางในการพัฒนาตนเองอันดับแรกคืออะไร
 - ปลูกใจตนเอง
 - สำรวจตนเอง
 - ลงมือพัฒนาตนเอง
 - ปลูกคุณสมบัติที่ดีงาม
- กิจกรรมใดเป็นกิจกรรมระดับประเทศ
 - การสัมมนา
 - การสำรวจประชาสมติ
 - การประชุมกลุ่มย่อย
 - การจัดทำเวทีประชาคม
- ข้อใดเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดของประชาชนในการดูแลชุมชน
 - เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
 - แสดงความเห็นในการประชุม
 - เห็นคล้อยตามผู้นำทุกเรื่อง
 - ทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกันทุกครั้ง
- สถาบันใดที่มีส่วนสำคัญเป็นลำดับแรกป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาสังคม
 - สถาบันการเงิน
 - สถาบันศาสนา
 - สถาบันครอบครัว
 - สถาบันการศึกษา

6. ข้อใดคือการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนด้วยตนเอง
 - ก. เวทีประชาคม
 - ข. การทำประชาพิจารณ์
 - ค. การเลือกตั้ง
 - ง. การเขียนโครงการ

7. ข้อใดไม่ใช่เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน
 - ก. อธิบาย
 - ข. สังเกต
 - ค. สัมภาษณ์
 - ง. สันทนากลุ่ม

8. วัตถุประสงค์ของการทำประชาพิจารณ์คือข้อใด
 - ก. ตอบสนองความต้องการของผู้บริหาร
 - ข. ให้เกิดความคิดรวบยอดในการปฏิบัติงาน
 - ค. ป้องกันการประท้วงของผู้เสียประโยชน์
 - ง. รวบรวมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง

9. ข้อใดบ่งบอกถึงความสำเร็จของโครงการ
 - ก. การประเมินโครงการ
 - ข. ตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการ
 - ค. การสรุปผลและรายงานโครงการ
 - ง. วัตถุประสงค์ของโครงการ

10. ข้อใดเป็นวิธีการเขียนรายงานผลการดำเนินงานที่ถูกต้อง
 - ก. ถูกต้อง กระชับรัดกุม ชัดเจนและสละสลวย
 - ข. เขียนบรรยายรายละเอียดให้มากที่สุด
 - ค. เขียนให้เป็นภาษาวิชาการมากๆ
 - ง. เขียนโดยแบ่งเป็นข้อย่อยๆ

เฉลย 1. ง 2. ข 3. ข 4. ง 5. ค
 6. ก 7. ก 8. ง 9. ข 10. ก

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม

▶สาระสำคัญ

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ แนวทางการพัฒนาตนเอง ความหมาย ความสำคัญ และหลักการพัฒนาชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจเป็นพื้นฐาน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อเนื่องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนและสังคม

▶ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เมื่อศึกษาบทที่ 1 จบแล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญ และแนวทางการพัฒนาตนเองได้
2. อธิบายความหมาย ความสำคัญ และหลักการพัฒนาชุมชนได้
3. กำหนดแนวทางและจัดทำแผนในการพัฒนาตนเองและครอบครัวได้

▶ ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญ ของการพัฒนาตนเองและครอบครัว
- เรื่องที่ 2 แนวทางในการพัฒนาตนเอง
- เรื่องที่ 3 ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาชุมชน
- เรื่องที่ 4 หลักการพัฒนาชุมชน

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า คนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคม สังคมจะพัฒนาและเจริญขึ้นไปได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนที่เป็นองค์ประกอบของสังคมนั้น การจะพัฒนาชุมชนได้จึงต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาคนเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ เพราะเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาคือคน เนื่องจากคนเป็นทั้งทรัพยากรที่จะถูกพัฒนาและเป็นทั้งผู้ได้รับผลประโยชน์ จากการพัฒนานั้นเอง

เรื่องที่ 1 ความหมายและความสำคัญ ของการพัฒนาตนเองและครอบครัว

1.1 ความหมายของการพัฒนาตนเอง

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการพัฒนาตนเองในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สรุปความได้ว่า การพัฒนาตนเองคือการปรับปรุงด้วยตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ เพื่อการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างปกติสุข รวมทั้งเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม

1.2 ความสำคัญของการพัฒนาตนเอง

โดยทั่วไป คนทุกคนต่างต้องการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ทั้งในครอบครัว ชุมชน และสังคม ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการมีชีวิตที่มีความเป็นปกติสุข คือการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ทั้งวิธีคิดและการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม เพื่อให้สามารถปรับตนเองเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี การพัฒนาตนเองมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. เป็นการเตรียมตนเองในด้านต่างๆ เช่น ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม รวมทั้งสติปัญญาให้สามารถรับกับสถานการณ์ต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

2. มีความเข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง ทำให้สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเองในครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ
3. สามารถปรับปรุงการปฏิบัติตน และแสดงพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลรอบข้างในครอบครัว ชุมชน และสังคม
4. สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาตนเอง ให้พัฒนาไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามที่วางแผนไว้
5. เป็นแบบอย่างการพัฒนาของคนในครอบครัว ชุมชน และสังคม
6. เป็นการเตรียมคนให้มีความพร้อมในการดำรงตนให้อยู่ในสังคมอย่างมั่นใจ มีความสุข และเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาชุมชนและสังคม

1.3 ความสำคัญของการพัฒนาครอบครัว

ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยของสังคม การพัฒนาสังคมในหน่วยย่อยไปสู่สังคมหน่วยใหญ่ที่หมายถึงชุมชน มีจุดเริ่มต้นที่เหมือนกันนั่นคือการพัฒนาที่คนบุคคล หากบุคคลในครอบครัวได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดี มีความเอื้อเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความคิด มีเหตุผล พร้อมที่จะรับการพัฒนาในสิ่งใหม่ๆ ย่อมทำครอบครัวเป็นครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง มีความสุข สามารถช่วยเหลือครอบครัวอื่นๆ ในชุมชนนั้นๆ ได้ หากครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และต่างให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชุมชนนั้นๆ ย่อมเกิดความมั่นคงเข้มแข็ง และช่วยเหลือชุมชนอื่นๆ ได้ เมื่อชุมชนส่วนใหญ่เข้มแข็งย่อมส่งผลให้สังคมโดยรวมเข้มแข็งมั่นคงตามไปด้วย และที่สำคัญจะก่อให้เกิดค่านิยมของการพึ่งพาเกื้อหนุนเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่นำไปสู่เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่น และมีความสุข

เรื่องที่ 2 แนวทางในการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จ สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลต่างๆ ในครอบครัว และชุมชนได้อย่างมีความสุข มีแนวทางการพัฒนาได้ ดังนี้

1. การสำรวจตนเอง เพื่อจะได้ทราบว่าตนเองมีคุณสมบัติที่ดีและไม่ดีอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะหาแนวทางการปรับปรุงพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น การสำรวจตนเองอาจทำได้หลายวิธี เช่น การตรวจสอบตนเองด้วยเหตุและผล การให้บุคคลใกล้ชิดช่วยสำรวจ ช่วยพิจารณาอย่างตรงไปตรงมา

- 4) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางที่พึงปรารถนาโดยการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือการกระทำที่มุ่งปรับปรุง ส่งเสริม ให้กลุ่มคนที่อยู่รวมกันมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นในทุกๆด้าน ทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพร่างกาย อาชีพที่มั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชนภายในชุมชน และหน่วยงานองค์กรต่างๆทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน

3.2 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

จากการอยู่ร่วมกันของครอบครัวหลายๆครอบครัวจนเป็นชุมชน ความเป็นอยู่ของคนแต่ละครอบครัวย่อมมีความสัมพันธ์กัน มีความสลับซับซ้อนและมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันของบุคคลหลายๆฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนเจ้าของชุมชนที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาต้องร่วมกันรับรู้ ร่วมมือกันพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เพื่อความสงบสุขของชุมชนนั้นๆ การพัฒนาชุมชนจึงมีความสำคัญพอจะจำแนกได้ดังนี้

1. ส่งเสริมและกระตุ้น ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพัฒนาตนเองและชุมชน
2. เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตวิญญาณ รู้จักคิด ทำ พัฒนาเพื่อส่วนรวม และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
3. เป็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มในการดำเนินชีวิตตามระบอบประชาธิปไตย
4. ทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลงและหมดไป
5. ทำให้สามารถหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นอีก
6. ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้น
7. ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตามสภาพของแต่ละบุคคล และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง
8. ทำให้ชุมชนน่าอยู่ มีความรักความสามัคคี เอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
9. เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

เรื่องที่ 4 หลักการพัฒนาชุมชน

หลักการพัฒนาชุมชน เป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างสรรค์ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ยึดถือการสร้างความสำเร็จให้กับชุมชน โดยอาศัยหลักการสรุปได้ดังนี้

1. ประชาชนมีส่วนร่วม การดำเนินกิจกรรมของการพัฒนาทุกขั้นตอน ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วม ตั้งแต่ ร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติและประเมินผล ประชาชนต้องกล้าคิด กล้าแสดงออก เพราะผลที่เกิดจากการดำเนินงานส่งผลโดยตรงต่อประชาชน
2. พิจารณาวัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาได้ทราบและเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในทุกๆด้าน จะช่วยให้การคิด การวางแผน และการดำเนินงานพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม
3. ให้ความสำคัญกับคนในชุมชน โดยคนในชุมชนต้องเป็นหลักสำคัญหรือเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเริ่มจากการค้นหาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของชุมชนตนเองให้พบ เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาในขั้นต่อไป
4. การพัฒนาต้องไม่รวบรัดและเร่งรีบ การดำเนินงานควรคำนึงถึงผลของการพัฒนาในระยะยาวดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ทุกคนมีความพร้อม มีความเชื่อมั่น ได้มีเวลาพิจารณาคิดไตร่ตรองถึงผลที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนต่อไป และในระยะยาวทั้งผลที่สำเร็จและไม่สำเร็จ มิใช่เร่งรีบดำเนินการให้เสร็จอย่างรวดเร็วและเร่งรีบ เพราะการเร่งรีบและรวบรัดให้เสร็จอาจนำไปสู่ความล้มเหลว
5. ทำเป็นกระบวนการและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชนควรดำเนินการด้วยโครงการที่หลากหลายภายใต้ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ขณะเดียวกันควรประเมินผลด้วยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้รับทราบข้อดี ข้อเสีย บทเรียนความสำเร็จ ไม่สำเร็จ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นกว่าเดิม

หลักการพัฒนาชุมชนดังกล่าวข้างต้นเป็นหลักการโดยทั่วไป ที่มุ่งหวังให้ประชาชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชน ของตนโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี และสังคมมีชุมชนที่น่าอยู่ เพราะฉะนั้น หากเราเป็นสมาชิกของชุมชนใดก็ควรเข้าไปมีส่วนร่วมให้ความร่วมมือ กับชุมชนนั้นๆ เช่น ร่วมประชุมอย่างสร้างสรรค์ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิด ร่วมพัฒนาทุกขั้นตอนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดขึ้นนั่นเอง

กิจกรรม

1. ให้ผู้เรียนค้นคว้าเพิ่มเติม "แนวทางในการพัฒนาตนเอง ประโยชน์ และหลักการชุมชนเพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต ฯลฯ
2. ให้ผู้เรียนอธิบายสิ่งต่อไปนี้ตามความเข้าใจของผู้เรียน โดยสรุปและเขียนบันทึกลงในสมุดของตนเอง
 - 2.1 ความหมายของคำว่า "การพัฒนา"
 - 2.2 ความสำคัญในการพัฒนาตนเอง
 - 2.3 แนวทางในการพัฒนาตนเอง
 - 2.4 ความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน"
 - 2.5 ประโยชน์ของการพัฒนาชุมชน
 - 2.6 หลักการพัฒนาชุมชน
3. ผู้เรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายร่วมกันคิดประเด็นต่อไปนี้ แล้วนำเสนอผลการอภิปรายของกลุ่มต่อเพื่อนๆ
 - 3.1 แนวทางในการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ และเป็นที่ยอมรับของสังคม
 - 3.2 แนวทางในการพัฒนาและการปฏิบัติตน เพื่อให้ครอบครัวอบอุ่น
 - 3.3 แนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง
4. ให้ผู้เรียนจัดทำแผนพัฒนาตนเองและครอบครัวตามแนวทาง ข้อ 3.1 และข้อ 3.2

บทที่ 2

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

►สาระสำคัญ

การศึกษาความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวกับข้อมูล เช่น ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของข้อมูลจะช่วยให้มีความเข้าใจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนซึ่งมีหลายด้านด้วยกัน เช่น ข้อมูลด้านครอบครัว ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสังคม ฯลฯ ข้อมูลแต่ละด้านล้วนมีความจำเป็นและสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน

►ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เมื่อศึกษาบทที่ 2 จบแล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของข้อมูล
2. ระบุข้อมูลในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้อย่างน้อย 5 ด้าน
3. ยกตัวอย่างรายการของข้อมูลในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้
4. อธิบายเทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลชุมชนได้อย่างน้อย 3 วิธี
5. สัมภาษณ์ข้อมูลชุมชนได้
6. มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน

►ขอบข่ายเนื้อหา

1. เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของข้อมูล
2. เรื่องที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
3. เรื่องที่ 3 เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลชุมชน
4. เรื่องที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 2

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมีหลายด้านด้วยกัน แต่ละด้านควรรู้และทำความเข้าใจ เพราะเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับกระบวนการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่การวางแผน การกำหนดทิศทาง เป้าหมาย การตัดสินใจ การปฏิบัติและประเมินผลของการปรับปรุงและพัฒนาชุมชน ให้น่าอยู่ และดีขึ้นกว่าเดิมในทุกๆ ด้าน

เรื่องที่ 1 ความหมาย ความสำคัญ และประโยชน์ของข้อมูล

1.1 ความหมายของข้อมูล

มีผู้รู้ได้ให้ความหมายของข้อมูลในลักษณะเดียวกันสรุปได้ว่า ข้อมูล หมายถึง ข้อเท็จจริงของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ธรรมชาติ ฯลฯ ที่ถูกบันทึกไว้เป็นตัวเลข สัญลักษณ์ ภาพ หรือเสียงที่ช่วยทำให้รู้ถึงความเป็นมา ความสำคัญ และประโยชน์ของสิ่งเหล่านั้น

ความหมายของข้อมูล ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายว่าข้อมูลหมายถึงข้อเท็จจริงสำหรับใช้เป็นหลักในการคาดการณ์ ค้นหาความจริงหรือการคิดคำนวณ

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลหมายถึงข่าวสารหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับสิ่งต่างๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ ตัวเลข ข้อความ ภาพหรือเสียงที่ได้มาจากวิธีการต่างๆ เช่น การสังเกต การนับ การวัดและบันทึกเป็นหลักฐานใช้เพื่อค้นหาความจริง

ตัวอย่าง เช่น

- ก. สุนัขที่ประกอบอาชีพทำนา
- ข. ตำบลทำนบ มีจำนวนครัวเรือน 350 ครัวเรือน
- ค. อบต.เกาะยอ ชาวบ้านมีอาชีพทำสวนผลไม้และทำประมง
- ง. จังหวัดสงขลามีห้องสมุดประชาชนประจำอำเภอ 16 แห่ง

จากตัวอย่าง จะเห็นว่า ข้อ ข และ ง เป็นข้อมูลที่เป็นตัวเลข ข้อ ก และ ค เป็นข้อมูลที่ไม่มีเป็นตัวเลข

จากความหมายและตัวอย่างของข้อมูล จะเห็นได้ว่าข้อมูลแบ่งเป็น 2 ความหมาย คือ ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นตัวเลขแสดงปริมาณเรียกว่า **ข้อมูลเชิงปริมาณ** และข้อมูลที่ไม่ใช่ตัวเลข เรียกว่า **ข้อมูลเชิงคุณภาพ**

1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของข้อมูล

ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเราล้วนมีประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเลือกนำมาใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ และโอกาส โดยทั่วไปข้อมูลจะให้ประโยชน์มากมาย เช่น

1. เพื่อการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า
2. เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาในด้านต่างๆ
3. เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่ดีกว่า
4. เพื่อใช้ประกอบเป็นหลักฐานอ้างอิงประเด็นสำคัญ
5. เพื่อการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล
6. เพื่อการตัดสินใจ

ฯลฯ

จากประโยชน์ด้านต่างๆ ที่กล่าวถึง ขอยกตัวอย่างประโยชน์ของข้อมูลในการช่วย การตัดสินใจ เช่น ถ้ารู้ข้อมูลเกี่ยวกับคะแนนการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ผลคะแนนระหว่าง เรียนไม่น่าพึงพอใจ แต่ผู้เรียนต้องการให้สอบผ่านวิชานี้ ผู้เรียนจะต้องวางแผนการเรียนและ เตรียมพร้อมกับการสอบให้ดี ขยันเรียน ขยันทำแบบฝึกหัดมากขึ้นผลการเรียนวิชานี้น่าจะผ่าน แต่ถ้าไม่รู้ข้อมูลเลยโอกาสที่จะสอบไม่ผ่านก็จะมีมากกว่า

ในการพัฒนาชุมชนและสังคมจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลด้านต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ ด้านความเป็นมา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และการศึกษา เป็นต้น

เรื่องที่ 2 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลหลายๆ ด้าน เพื่อใช้ในการเรียนรู้และค้นหา ความจริงที่เป็นพลังภายในของชุมชนที่ยังไม่ได้พัฒนา หรือยังพัฒนาไม่เต็มที่ ข้อมูลที่สำคัญที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวและประชากร ได้แก่ ข้อมูลรายรับ รายจ่าย หนี้สินของครอบครัว จะช่วยให้เห็นที่มาของปัญหาความยากจนหรือที่มาของรายได้ จำนวนรายได้และรายจ่ายของครอบครัวในชุมชน จำนวนครัวเรือน เป็นต้น
2. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวน ประเภทของการผลิต การกระจายผลผลิต การเป็นเจ้าของถือครองที่ดิน การเป็นเจ้าของสถานประกอบการ โรงงาน และร้านค้า การนำเข้าทรัพยากรจากภายนอก การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น การใช้แรงงาน การบริโภคสินค้า การใช้ประโยชน์ที่ดิน อาชีพ ชนิดของพืชที่ปลูก ชนิดและจำนวนสัตว์ที่เลี้ยง ผลิต รายได้ เป็นต้น
3. ข้อมูลด้านประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ จำนวนกลุ่มที่ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม การละเล่น การกีฬาของท้องถิ่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ระบบเครือญาติ
4. ข้อมูลด้านการเมือง การปกครอง ได้แก่ การเลือกผู้นำของคนในชุมชนและบทบาทของผู้นำ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ด้านการปกครองและการพัฒนา การตัดสินใจของผู้นำชุมชน โครงสร้างอำนาจ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและระหว่างกลุ่ม การรวมกลุ่ม การแบ่งกลุ่ม เป็นต้น
5. ข้อมูลด้านสังคม ได้แก่ การศึกษาอบรม การเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน การดูแลสุขภาพ การใช้ทรัพยากร การใช้ภูมิปัญญา กองทุนสวัสดิการ การรับความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น
6. ข้อมูลด้านระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ การจัดการแหล่งน้ำเช่น แม่น้ำ ลำคลอง ทะเล ป่าชายเลน สัตว์บก สัตว์น้ำ สภาพการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ การพัฒนาชุมชนกับจำนวนและปริมาณของทรัพยากร เป็นต้น
7. ความต้องการของชุมชน เป็นความต้องการที่แท้จริงของชุมชนด้านต่างๆ ข้อมูลด้านต่างๆ เหล่านี้จะเป็นตัวชี้เกี่ยวกับ "ทุน" ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งต้องค้นหา สำรวจ รวบรวมและวิเคราะห์เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน การสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องร่วมมือช่วยกันหลายฝ่าย นอกจากนี้ผู้สำรวจต้องมีความละเอียด ในการใช้เครื่องมือ เพราะยังได้ข้อมูลที่มีความละเอียดมาก ยิ่งส่งผลต่อความแม่นยำในการวิเคราะห์ความต้องการความจำเป็นของชุมชน

เรื่องที่ 3 เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลชุมชน

เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนมีหลายวิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การศึกษาจากเอกสาร การสนทนากลุ่ม การสำรวจ การจัดเวทีประชาคม ส่วนการจะเลือกใช้เทคนิควิธีการใดจึงจะเหมาะสมขึ้นอยู่กับหลายๆ ปัจจัย เช่น แหล่งข้อมูล ความสะดวก ความประหยัด ฯลฯ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลชุมชน ผู้ศึกษาสามารถกระทำโดยยึดวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยอาจจำแนกประเด็นหลัก และประเด็นย่อยเพื่อให้ได้รายละเอียดให้ครอบคลุมทุกด้าน เทคนิควิธีการเก็บข้อมูล มีวิธีต่างๆ เช่น

1. การสังเกต เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้สังเกตเฝ้าดูพฤติกรรมจริงหรือเหตุการณ์จริงโดยผู้สังเกตอาจเข้าไปทำกิจกรรมร่วมในเหตุการณ์ หรือไม่มี ส่วนร่วมโดยการเฝ้าดูอยู่ห่างๆ ก็ได้ การสังเกตมีทั้งแบบที่มีโครงสร้างกับ แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีโครงสร้างผู้สังเกตต้องเตรียมหัวข้อ ขอบข่าย ประเด็น ที่ต้องใช้ในการสังเกตล่วงหน้า แล้วบันทึกรายละเอียดสิ่งที่ สังเกตพบเห็นตามหัวข้อ ประเด็นที่ต้องใช้ในการสังเกตล่วงหน้า แล้วบันทึกรายละเอียดสิ่งที่สังเกตพบเห็นตามหัวข้อ ประเด็น การสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสังเกตไปเรื่อยๆ ตามสิ่งที่พบเห็น

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ต้องพบหน้ากัน และมีการสัมภาษณ์ซักถามโดยใช้ภาษาเป็นตัวกลางในกลางสื่อสาร การสัมภาษณ์มีทั้งแบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างผู้สัมภาษณ์จะเตรียมคำถาม เรียงลำดับคำถามไว้ล่วงหน้าตาม วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ส่วนการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการ สัมภาษณ์แบบพูดคุยไปเรื่อยๆ จะถามคำถามใดก่อนหลังก็ได้ไม่มีการเรียงลำดับ คำถาม

3. การใช้แบบสอบถามผู้เก็บข้อมูลจะต้องเตรียมและออกแบบสอบถามล่วงหน้า แบบสอบถามจะประกอบด้วยคำชี้แจง วัตถุประสงค์ รายการข้อมูลที่ต้องการถาม จำแนกเป็นรายข้อ ให้ผู้ตอบตอบตามข้อเท็จจริง

4. การศึกษาจากเอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลที่มีผู้เรียบเรียงไว้แล้วในลักษณะของเอกสารประเภทต่างๆ เช่น บทความ หนังสือ ตำรา หรือเว็บไซต์ การเก็บข้อมูลด้วยวิธีนี้จะต้อง คำนึงถึงความทันสมัย

5. การสนทนากลุ่ม เป็นการรวบรวมข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร อาชีพ ฯลฯ จากวงสนทนาที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกคัดสรรว่าสามารถให้ข้อมูลให้คำตอบ ตรงตามประเด็นคำถามที่ผู้ศึกษาต้องการ มีการถามตอบและถกประเด็นปัญหา โดยเริ่มจากคำถามที่ง่ายต่อการ

เข้าใจแล้วจึงค่อยเข้าสู่คำถามที่เป็นประเด็นหลัก ของการศึกษา แล้วจบด้วยคำถามประเด็นย่อยๆ ขณะเดียวกันมีผู้บันทึกเก็บข้อมูล จากคำสนทนาพร้อมบรรยากาศ และอากัปกริยาของสมาชิก กลุ่มแล้วสรุปเป็น ข้อสรุปของการ สนทนาแต่ละครั้ง

6. การสำรวจ การสำรวจข้อมูลชุมชนทำได้ในลักษณะต่างๆ เช่น 1) ข้อมูลที่ครอบครัวควรทำเอง ได้แก่ บัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว แต่ละครอบครัว รวมทั้งหนี้สิน 2) ข้อมูลทั่วไปของครอบครัว ได้แก่ จำนวนสมาชิก อายุ การศึกษา รายได้ ที่ทำกิน เครื่องมือ อุปกรณ์ ความรู้ของคนในครอบครัว และ การดูแล สุขภาพ เป็นต้น 3) ข้อมูลส่วนรวมของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญาเฉพาะด้าน การรวมกลุ่ม โครงการ ของชุมชน ผู้นำ เป็นต้น

สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคการสำรวจอาจใช้แบบสอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์ตามความสะดวก ความประหยัดของผู้เก็บข้อมูล และไม่สร้างความ ยุ่งยากให้กับผู้ให้ข้อมูล

7. การจัดเวทีประชาคม เป็นการพบปะของผู้คนที่เป็นผู้แทนระดับของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนซึ่งผู้คนเหล่านี้มีข้อมูล ประสบการณ์ ความคิดที่หลากหลาย ได้มาร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ ความคิด เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ วิเคราะห์ สถานการณ์ ปัญหา วางแผน ดำเนินงาน ติดตามประเมินผลการทำงาน ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ส่วน เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีประชาคม คือ ประเด็นคำถามที่มีลักษณะเป็น คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ร่วมเวทีสามารถตอบและอภิปรายได้ละเอียดตาม ความรู้ความคิดและประสบการณ์ของแต่ละคน ทำให้ได้คำตอบที่เป็นข้อมูลเชิงลึก ซึ่งแต่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละด้านต่อไป

เรื่องที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้เก็บข้อมูลควรนำผลจากการจัดเก็บข้อมูล ไปตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์กับแหล่งข้อมูลอีกครั้งเพื่อยืนยันความถูกต้อง และเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์มากที่สุด ขั้นตอนถัดมาคือการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ มาจัดกระทำโดยจำแนก จัดกลุ่ม จัดระบบ หมวดหมู่ เรียงลำดับ คำนวณค่าตัวเลข (เชิงปริมาณ) ตีความ สรุป และนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ให้สามารถสื่อความหมายได้ เช่น ตาราง แผนภูมิ ภาพ ฯลฯ

ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนอาจต้องอาศัยผู้รู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลเข้ามา ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในการวิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูล แต่ขณะเดียวกัน ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่อไปนี้

1. เขียนอธิบายตามความเข้าใจของผู้เรียน
 - 1.1 ความหมาย
 - 1.2 ความสำคัญและประโยชน์ของข้อมูล
2. เขียน ระบุ ข้อมูลที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนอย่างน้อย 5 ด้าน พร้อมยกตัวอย่างรายการข้อมูลในแต่ละด้าน
3. อธิบายเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลชุมชน มา 3 วิธี
4. ให้ออกแบบเครื่องมือ และออกสำรวจข้อมูลของชุมชนของผู้เรียนพร้อมนำเสนอผลการสำรวจแลกเปลี่ยนในกลุ่ม
5. ให้นำโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน และหรือเชิญผู้รู้เกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนมาอธิบายร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

บทที่ 3

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

►สาระสำคัญ

แผนพัฒนาชุมชนเป็นแผนหลักที่รวมแนวทางการพัฒนาชุมชนทุกด้านที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมกันเรียนรู้และจัดทำขึ้น โดยมีกระบวนการและขั้นตอนของการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

►ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เมื่อศึกษาบทที่ 3 จบแล้ว ผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน และการทำประชาพิจารณ์แผนชุมชน
2. สร้างสถานการณ์จำลองในการจัดเวทีประชาคมได้
3. มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนและประชาพิจารณ์ รวมทั้งการประชุมกลุ่มย่อย
4. ประเมินระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชนได้

► ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน
- เรื่องที่ 2 ขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์แผนชุมชน
- เรื่องที่ 3 ขั้นตอนการทำเวทีประชาคม
- เรื่องที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน
- เรื่องที่ 5 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

บทที่ 3

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

แผนพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นแผนหลักที่รวมแนวทางการพัฒนาต่างๆ ด้านของชุมชน เป็นแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำขึ้น เพื่อมุ่งให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

เรื่องที่ 1 กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนแต่ละชุมชนอาจมีขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบริบทสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นๆ แต่โดยทั่วไปการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน มีขั้นตอนต่อเนื่องเป็นกระบวนการตามลำดับ ตั้งแต่ขั้นการเตรียมการและวางแผน ขั้นการจัดทำแผนพัฒนา และขั้นการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. ขั้นการเตรียมการและการวางแผน เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การเตรียมหาบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะทำงาน คณะวิชาการ อาสาสมัคร ผู้นำ ฯลฯ

1.2 การเตรียมการจัดเวทีสร้างความตระหนักร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ทุกขั้นตอน

1.3 การศึกษาพัฒนาการของชุมชน โดยการศึกษาสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลต่างๆ ด้านของชุมชน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านการเมืองการปกครอง เป็นต้น

1.4 การศึกษาคูงานชุมชนต้นแบบ เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ จะได้เห็นตัวอย่างการปฏิบัติจริงที่เป็นรูปธรรม เพื่อที่จะได้นำสิ่งที่ดีๆ ที่เป็นประโยชน์มาประยุกต์ใช้กับชุมชน ตนเอง และช่วยกันคิดว่าชุมชนของตนควระวางแผนบริหารจัดการที่จะ นำไปสู่การพัฒนาได้อย่างไร

2. ขั้นการจัดทำแผนพัฒนา ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

2.1 การร่วมกันนำข้อมูลที่ได้จากการเตรียมการมาร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชน เพื่อประเมินความสามารถและ ประสบการณ์ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การกำหนดภาพอนาคตของชุมชน ตามที่คาดหวัง (วิสัยทัศน์)

2.2 การร่วมกันค้นหา และกำหนดการเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนา (ยุทธศาสตร์)

2.3 ร่วมกันกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม และเขียนเอกสารแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่จะพัฒนาแก้ปัญหาหรือป้องกันปัญหา

2.4 นำแผนงาน โครงการ และกิจกรรม นำเสนอแล้วพิจารณาร่วมกันและให้ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เห็นภาพรวมเพื่อการประสานเชื่อมโยงและเพื่อ การแบ่งงาน กันรับผิดชอบ

2.5 เมื่อคณะทำงานทุกฝ่ายเห็นชอบ จึงนำร่างแผนชุมชนไปทำการปรึกษา พิจารณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจกับสมาชิกของชุมชนทั้งหมด เป็นการ รวมใจเป็นหนึ่งเดียวที่จะดำเนินการพัฒนาร่วมกัน ตามแผน

2.6 ปรับปรุง แก้ไข แผนให้ถูกต้องเหมาะสมตามมติ ความคิดเห็นที่ได้จากการปรึกษาพิจารณา

3. การนำแผนไปปฏิบัติ และประเมินผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

3.1 จัดลำดับความสำคัญของแผนงานโครงการ

3.2 วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแต่ละโครงการ

3.3 จัดฝึกอบรม เพิ่มเติมประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่สำคัญที่กำหนดไว้ในแผนเพื่อขยายผลการเรียนรู้ไปยังคนในชุมชน

3.4 จัดระบบภายใน เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในภายนอกเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

3.5 ดำเนินการปฏิบัติตามแผน

3.6 ติดตามความก้าวหน้า และประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน รวมทั้ง ประเมินผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมที่อยู่ในแผน เพื่อปรับปรุงแผนให้มีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ในการประเมิน คือ แกนนำและคนในชุมชน เพราะคนเหล่านี้ เป็นทั้งผู้บริหารจัดการ ผู้ปฏิบัติ และผู้รับประโยชน์โดยตรง

การประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ

หลังจากทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันทำงานตามแผนชุมชนของตนเองแล้วควรจัดประชุม สรุปผลการดำเนินงานร่วมมือกันเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อเป็นการสรุปบทเรียนทั้งโครงการว่า ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายหรือไม่ นั่นคือ คนในชุมชนมีพัฒนาการและเกิดการเปลี่ยนแปลง ใดๆ มีสิ่งที่ดีๆ อะไรเกิดขึ้นบ้างที่เป็นผลพวงของการพัฒนา มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

มีวิธีการ แก้ไขให้บรรลุผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร ถ้าจะพัฒนาต่อไปควรปรับปรุงขั้นตอนใด ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นหลังการทำงานแล้ว ถอดและสรุปเป็นบทเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาอื่นต่อไป

เรื่องที่ 2 ขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์แผนชุมชน

เมื่อชุมชนร่วมกันจัดทำแผนชุมชนและโครงการเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการนำแผนชุมชนฉบับร่างไปพิจารณาขอรับความคิดเห็นจากประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือได้รับผลกระทบจากแผนที่จัดทำขึ้น เรียกขั้นตอนนี้ว่า “การทำประชาพิจารณ์”

การทำประชาพิจารณ์แผนชุมชน เป็นการนำเสนอแผนให้ประชาชนในชุมชนได้รับทราบโดยทั่วกัน ในขั้นตอนนี้ควรให้โอกาสประชาชนได้อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไข เป็นการแสดงออกร่วมกันในเวที เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะที่สร้างสรรค์ เพื่อที่จะร่วมมือกันดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย นั่นคือ การพัฒนาชุมชนที่อาศัยการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่ร่วมกันกำหนดขึ้น การประชาพิจารณ์ควรดำเนินการดังนี้

1. เตรียมการประชาสัมพันธ์สื่อสารให้ประชาชนได้เข้าร่วมเวทีประชาพิจารณ์ เตรียมเอกสารแผนงานโครงการที่ร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดติดต่อและเตรียมวิทยากร และคณะผู้ดำเนินการรวมทั้งเตรียมความพร้อมในการจัดเวที
2. จัดเวที สร้างความเข้าใจกับสมาชิกของชุมชนทั้งหมด โดยเชิญผู้นำ ตัวแทนกลุ่มต่างๆ และประชาชนในชุมชนร่วมเวที
3. ประชาพิจารณ์ วิพากษ์วิจารณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมแรงร่วมใจให้เป็นหนึ่งเดียว เพื่อร่วมกันปฏิบัติการตามแผน
4. ปรับปรุง แก้ไขแผนให้มีความถูกต้องเหมาะสมตามมติของที่ประชุม โดย เขียนแผนเป็นลายลักษณ์อักษร จัดทำเป็นเอกสารให้ชุมชนได้ศึกษาและนำไป ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

องค์ประกอบของแผนชุมชน

โดยทั่วไป แผนชุมชนมีองค์ประกอบหลักในการเขียนดังนี้ คือ

1. วิสัยทัศน์ (ภาพอนาคตที่จะไปให้ถึง)
2. เป้าหมาย

3. ยุทธศาสตร์ (กลยุทธ์)
4. วัตถุประสงค์
5. ข้อมูลชุมชน ที่จำแนกเป็นหมวดหมู่
6. แผนงาน โครงการ และกิจกรรม
7. แผนการปฏิบัติงาน แนวทางหรือวิธีการดำเนินการ
8. จำนวนงบประมาณ และที่มาของงบประมาณ
9. ระยะเวลาดำเนินการ
10. ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

ส่วนองค์ประกอบปลีกย่อยอื่นอาจเขียนเพิ่มเติมตามความจำเป็นและเหมาะสมตามบริบทสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน

เรื่องที่ 3 ขั้นตอนการทำเวทีประชาคม

เวทีประชาคมเป็นสถานที่ที่ผู้คนรวมตัวกันเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น แก้ไขปัญหาพัฒนา หรือปฏิบัติร่วมกัน เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยใช้การมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดกิจกรรมที่จะนำความเห็นร่วมขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนการทำประชาคม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2543, 420) มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และที่เป็นประเด็นร่วมของชุมชน กำหนดประเด็นเนื้อหา และวิธีการ

1.2 จัดตั้งคณะทำงานประชาคม พร้อมทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานให้ชัดเจน เช่น ผู้นำประชาคมทำหน้าที่กระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมคิดตามประเด็นสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมผู้ช่วยผู้นำประชาคม ทำหน้าที่เสนอประเด็นที่ผู้นำประชาคมเสนอไม่ครบถ้วน หรือผิดพลาด รวมทั้งบรรยากาศให้เกิดการตื่นตัว เกิดการผ่อนคลาย ผู้อำนวยการความ สะดวก ทำหน้าที่ให้บริการด้านต่างๆ เป็นต้น

1.3 กำหนดจำนวนประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประมาณ 30-50 คน เช่น กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำตามธรรมชาติและอาสาสมัคร เป็นต้น

1.4 กำหนดระยะเวลาของการทำประชาคม โดยพิจารณาให้มีความเหมาะสมตามความพร้อมของประชาชนและขึ้นอยู่กับประเด็นการพูดคุย แต่ต้องไม่กระทบต่อเวลาการประกอบอาชีพของประชาชน

- 1.5 เตรียมชุมชน สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่ใช้ในการประชุม และประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นตอนการ

2.1 เตรียมความพร้อมของประชาชนที่เข้าร่วมประชุม เช่น สร้างความคุ้นเคย การแนะนำตัว ละลายพฤติกรรม ให้ทุกคนได้รู้จักกันโดยทั่วถึง กำหนดวัตถุประสงค์ ขอบเขต กติกาในการทำประชุมให้ชัดเจน

2.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งขณะทำงานและประชาชนร่วมกัน สะท้อนความคิดเห็นต่อประเด็น

2.3 ค้นหาปัจจัยเกื้อหนุนหรือ “ทุน” ในชุมชน โดยร่วมกันพิจารณาจุดเด่น จุดด้อย ข้อจำกัดและโอกาสของการพัฒนาชุมชน ระดมสมองค้นหา ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งทุนทางสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ระบบเครือญาติ ความเอื้ออาทร ฯลฯ เพื่อใช้ทุนเหล่านี้เป็นพลัง ขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

3. ขั้นตอนติดตามและประเมินผลการดำเนินการ

3.1 ขณะทำงานและประชาชนกลุ่มเป้าหมายร่วมกันแสดงผล ประเมิน จุดเด่น จุดด้อย ข้อบกพร่องและสิ่งที่ควรปรับปรุง สำหรับการการประชุมครั้งต่อไป รวบรวมผลงานที่ผ่านมา เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

3.2 ติดตามผลหลังการดำเนินงาน เมื่อจัดประชุมเสร็จสิ้นแล้ว เช่น ขณะทำงานประชาชน กลุ่มเป้าหมาย และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องประสานงาน เพื่อให้เกิดการสนับสนุนการดำเนินงานตามมติของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้กำลังใจ ช่วยเหลือกันและกันอย่างจริงจัง

วัตถุประสงค์ของการทำประชุม

ในการทำประชุมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญหลายประการ (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552, 418-419) ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถ คิด วิเคราะห์ได้ด้วยตนเอง
2. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้วิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และสามารถ กำหนด ทิศทางการทำงานด้วยตนเอง
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้น ประชาชนในชุมชนรู้จักทำงานเพื่อส่วนรวม และการพึ่งพาตนเอง
4. เพื่อค้นหาผู้นำการเปลี่ยนแปลง (แกนนำ) ในชุมชน

5. เพื่อเป็นการระดมพลังสมองในการคิดแก้ปัญหาที่ตอบสนองต่อความต้องการ ที่แท้จริงของประชาชน (ประเด็นร่วม)
6. เพื่อให้ประชาชน หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติและติดตามผล ประเมินผลการทำงานเชิงพัฒนาาร่วมกัน
7. เพื่อให้มีทางเลือกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของประชาชน โดยเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ และพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ
8. เพื่อก่อให้เกิดเวทีสำหรับการปรึกษาหารือ พบปะ พุดคุย แสดงความคิดเห็น ร่วมกันของคนในชุมชน

เรื่องที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

การจัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การจัดเวทีประชาคม การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นร่วมต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาหรือส่งเสริมศักยภาพของประชาชน การประชาพิจารณ์ เพื่อการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นที่มีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก ฯลฯ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม จำเป็นต้องเข้าใจ และแสดงบทบาทของตนเองให้ถูกต้องคล้อยและเหมาะสมกับกิจกรรมที่จัดขึ้น

4.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในเวทีประชาคม

เวทีประชาคมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีวิธีการกระตุ้น ให้กลุ่มประชาชนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้ที่มีประเด็นร่วมกัน โดยจัดเวทีสื่อสารพูดคุยกันขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้ สร้างความเข้าใจในประเด็นปัญหาาร่วม เพื่อให้ได้ข้อสรุปและแนวทางแก้ไขประเด็นนั้นๆ แล้วช่วยกันผลักดันให้เกิดผลตามแนวทางและเป้าหมายที่ได้กำหนดขึ้นร่วมกัน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในเวทีประชาคม ประชาชนอาจแสดงบทบาทของตนเองได้ดังนี้

1. ควรทำความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของการทำประชาคมอย่างชัดเจน
2. ควรใช้ความคิดและนำเสนอ โดยการพูดสื่อสารให้เห็นความเชื่อมโยงและเป็นระบบ
3. พยายามเข้าใจและเรียนรู้รับฟังเหตุผลของผู้อื่น

4. ควรรับฟังประเด็นและความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ หากไม่เข้าใจควรซักถามผู้ดำเนินการด้วยความสุภาพ
5. ความคิดเห็นควรมีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม
6. ควรเสนอความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ นั่นคือใช้เหตุและผลประกอบความคิดเห็น
7. รับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เพราะแต่ละคนมีสิทธิเสรีในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน
8. แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นร่วมอย่างตรงไปตรงมา
9. ไม่วางตนเป็นผู้ขัดขวางต่อการดำเนินงาน

4.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา เนื่องจากปัญหาเกิดกับประชาชน ประชาชนในชุมชนย่อมรู้จักและเข้าใจปัญหาของตนดีที่สุด หากได้รวมกลุ่มกันจะสามารถช่วยกันคิด วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้อย่างชัดเจนและรอบด้าน
2. การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมวางแผน ประชาชนอาจร่วมกันใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและเรียนรู้ร่วมกันจากการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จากการค้นหาศักยภาพของชุมชน หรือจากการศึกษาดูงาน แล้วนำข้อมูลเหล่านั้น มาคิดวางแผนร่วมกัน ตัดสินใจร่วมกัน ขั้นตอนนี้อาจค่อยเป็นค่อยไป และอาศัย แกนนำที่เข้มแข็ง
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เนื่องจากประชาชนมีทุนของตนเอง ตั้งแต่แรงงาน ประสพการณ์และทรัพยากร หากได้ร่วมกันปฏิบัติโดยใช้ทุนที่มีอยู่ย่อมทำให้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โอกาสที่จะนำไปสู่เป้าหมายจึงมีสูงกว่าการปฏิบัติโดยอาศัย บุคคลภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เมื่อประชาชนเป็นผู้ปฏิบัติและขณะเดียวกันประชาชนควรเป็นผู้ติดตามและประเมินผลร่วมกัน เพื่อจะได้ร่วมกันพิจารณาว่าสิ่งที่ดำเนินการร่วมกันนั้นเกิดผลดีบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่เพียงใด ควรปรับปรุงอย่างไร ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นคุณค่า ของการทำกิจกรรมเหล่านั้น

4.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่มย่อยเป็นการประชุมเพื่อระดมความคิด สำหรับการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีผู้เข้าประชุมประมาณ 4-12 คน

องค์ประกอบของการประชุมกลุ่มย่อย

1. กำหนดประเด็นการประชุม
2. ผู้เข้าประชุมประกอบด้วย 1) ประธาน 2) เลขานุการ 3) สมาชิกกลุ่ม
3. เลือก และกำหนดบทบาทผู้เข้าประชุมเพื่อทำหน้าที่ ต่างๆ เช่น ประธานที่ทำ

หน้าที่ดำเนินการประชุม เลขานุการทำหน้าที่สรุปความคิดเห็นของที่ประชุม จดบันทึกและรายงานการประชุม สมาชิกกลุ่มทำหน้าที่แสดงความเห็นตาม ประเด็น

4. สถานที่กำหนดตามความเหมาะสม

วิธีการประชุมกลุ่มย่อย

1. ประธาน เป็นผู้ทำหน้าที่เปิดประชุม แจ้งหัวข้อการประชุมให้สมาชิกในที่ประชุมรับทราบ

2. ผู้เข้าร่วมประชุม อาจช่วยกันตั้งหัวข้อย่อยของประเด็น บางครั้งหน่วยงาน เจ้าของเรื่องที่จัดประชุมอาจกำหนดประเด็นและหัวข้อย่อยไว้ให้แล้ว

3. ประธานเสนอประเด็น ให้สมาชิกที่ประชุมอภิปรายทีละประเด็น และสรุปประเด็นการพูดคุย

4. สมาชิกที่ประชุมร่วมกันแสดงความคิดเห็น

5. เลขานุการ จดบันทึกสรุปความคิดเห็นของที่ประชุม และจัดทำรายงานหลังจากประชุมเสร็จสิ้นแล้ว

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประชุมกลุ่มย่อย

ในการประชุมกลุ่มย่อยจำเป็นต้องอาศัยความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน ดังนั้นเพื่อให้การจัดประชุมบรรลุตามเป้าหมาย สมาชิกในที่ประชุมควรมีส่วนร่วมดังนี้

1. พูดแสดงความคิดเห็นพร้อมเหตุผลทีละคน

2. ในการพูดสนับสนุนความคิดเห็นของผู้อื่น ควรแสดงความคิดเห็นและใช้เหตุผลประกอบ

3. ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถแสดงความคิดเห็นคัดค้านความคิดเห็นของผู้อื่นได้ แต่ควรใช้เหตุผลและความเป็นไปได้ในการคัดค้าน

4. ควรใช้คำพูดที่สุภาพ เช่น ขอโทษ ขอบคุณ ในโอกาสที่เหมาะสม

เรื่องที่ 5 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมกำกับติดตาม ร่วมประเมินผล และรับผลประโยชน์จากการพัฒนาหากการพัฒนาเป็นไปตามกระบวนการดังกล่าว ถือว่าการพัฒนานั้นเป็นของประชาชนโดยแท้จริง เพราะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความพร้อม ความตื่นตัว ความร่วมมือ ความเข้มแข็ง เป็นปึกแผ่นของชุมชนซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง

ระดับของการมีส่วนร่วมแบ่งได้เป็น 3 ระดับดังนี้ คือ

1. ระดับเป็นผู้เป็นผู้รับประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยการรับผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว ถือเป็นระดับต่ำสุดของการมีส่วนร่วม หากชุมชนใดประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับนี้ยังจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความร่วมมือ ความเป็นปึกแผ่น ให้มีพลังเป็นหนึ่งเดียว ยังไม่ถือว่าเป็นการพัฒนาโดยประชาชน
2. ระดับเป็นผู้ให้ความร่วมมือ ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องโดยคอยให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐตามโอกาสและเวลาที่เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้กำหนด เป็นการให้ความร่วมมือในระดับที่ดี แต่ยังเป็นระดับที่ประชาชนยังไม่ได้เป็นผู้ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติการเอง
3. ระดับเป็นผู้ตัดสินใจ ประชาชนจะเป็นผู้ศึกษาสถานการณ์ และตัดสินใจที่จะดำเนินการพัฒนาเรื่องต่างๆ ตลอดกระบวนการพัฒนาด้วยตนเองนับตั้งแต่การร่วมมือและวางแผน ปฏิบัติ ประเมิน และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน เจ้าหน้าที่ รัฐเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาหากประชาชนที่ส่วนร่วมในลักษณะนี้ถือว่าเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่อไปนี้

1. อธิบายขั้นตอนของการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนทั้ง 3 ขั้นตอน พร้อมยกตัวอย่างการมีส่วนร่วมของตนเองในการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง
2. อธิบายขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์แบบพัฒนาชุมชน
3. หาโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรม การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน และการประชาพิจารณ์แผนพัฒนาชุมชน รวมทั้งการประชุมกลุ่มย่อย ในท้องถิ่นหรือชุมชนของผู้เรียน แล้วบันทึกขั้นตอนหรือกระบวนการจากการ สังเกตลงในสมุดบันทึก
4. เชิญแกนนำหรือนักพัฒนาชุมชนมาให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนพร้อมจดบันทึกขั้นตอนและกระบวนการจัดทำแผน
5. ให้สังเกตและประเมินระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชนของผู้เรียนว่าประชาชน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับใด
6. หาโอกาสศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง แล้วนำผลของการศึกษามาเปรียบเทียบกับชุมชนของตนเอง
7. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม (ตามความเหมาะสม) สร้างสถานการณ์จำลองจัดทำเวทีประชาคม โดยให้ทุกคนร่วมกันกำหนดประเด็น และมีส่วนร่วมในการจัดเวที ประชาคม ภายใต้การให้คำปรึกษาแนะนำของคุณครูประจำกลุ่ม

บทที่ 4

การเผยแพร่ผลการปฏิบัติ

▶ **สาระสำคัญ**

การเผยแพร่ผลการปฏิบัติงานตามกระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นขั้นตอนของการสื่อสารผลการดำเนินงานให้สาธารณชนได้รับรู้ การสื่อสารอาจเขียนเรียบเรียงเป็นรายงานผลการดำเนินงาน ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะ นอกจากนี้ในการทำงานพัฒนาเมื่อเสร็จสิ้นการวางแผนก่อนที่จะถึงขั้นตอนการปฏิบัติ จำเป็นต้องเขียนโครงการเพื่อสื่อสารกระบวนการดำเนินงานในอนาคต เพื่อเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน

▶ **ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง**

เมื่อศึกษาบทที่ 4 จบแล้วผู้เรียนสามารถ

1. อธิบายความหมาย ลักษณะองค์ประกอบสำคัญของโครงการ
2. อธิบายส่วนประกอบที่สำคัญ หลักการเขียนและรูปแบบของรายงานผลการดำเนินงานได้
3. เขียนโครงการพัฒนาชุมชนได้
4. สรุปความหมาย และความสำคัญของรายงานผลการดำเนินงานได้
5. เขียนรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาได้

▶ **ขอบข่ายเนื้อหา**

เรื่องที่	1	การเขียนโครงการพัฒนาชุมชน
เรื่องที่	2	การเขียนรายงานผลการดำเนินงาน

บทที่ 4

การเผยแพร่ผลการปฏิบัติ

กระบวนการพัฒนาชุมชนอาจเริ่มจากการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนการเขียนโครงการ ขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติตามแผนงานและโครงการนั้นๆ แล้วสรุปบทเรียนประเมินผลโครงการ เขียนรายงานผลการดำเนินงาน แล้วดำเนินการพัฒนาต่อไปตามกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ โดยการเขียนโครงการเพื่อนำไปปฏิบัติต่อไป การเขียนโครงการและรายงานผลการดำเนินงานมีลักษณะเฉพาะและมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ผู้เขียนจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบ และรายละเอียดให้ชัดเจนจึงจะลงมือเขียนได้

เรื่องที่ 1 การเขียนโครงการพัฒนาชุมชน

1.1 ความหมายของโครงการ

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “โครงการ” ไว้หลายความหมาย ดังนี้

1) โครงการ หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ โดยมีเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่ชัดเจน (ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา. 2545 : 37)

2) โครงการ หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน มุ่งตอบสนองเป้าหมายเดียวกัน มีระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดที่ชัดเจน เป็นงาน พิเศษที่ต่างจากงานประจำ (ทวีป สิริรัสมิ. 2544 : 31)

3) โครงการ หมายถึง กิจกรรมที่จัดทำขึ้น เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าจะทำงานอะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อไร และจะเกิดผลอย่างไร (กรมการศึกษานอก โรงเรียน. 2537 : 7)

สรุปความหมายของโครงการ หมายถึง กลุ่มกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ การปฏิบัติ และช่วงเวลาชัดเจน

1.2 ลักษณะของโครงการ

โครงการที่ดีโดยทั่วไปต้องมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- 1) นำไปปฏิบัติได้
- 2) สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรม ชุมชน

- 3) มีรายละเอียดเพียงพอ ระบุช่วงเวลา กลุ่มเป้าหมายแนวทางการปฏิบัติ ทรัพยากร (บุคลากร งบประมาณ ฯลฯ)
- 4) มีตัวบ่งชี้ที่นำไปสู่การพัฒนา

1.3 วิธีพัฒนาโครงการ

โครงการเป็นกรอบการคิดวางแผนเค้าโครงการทำงานในอนาคต การพัฒนาโครงการ มีขั้นตอน พอสรุปได้ดังนี้

- 1) ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของชุมชนเพื่อกำหนดปัญหาและความต้องการในการพัฒนา
- 2) กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการทำงาน
- 3) กำหนดกิจกรรมและจัดทำรายละเอียดตามองค์ประกอบของโครงการ
- 4) กำหนดทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร
- 5) กำหนดการติดตาม/ประเมินผล

1.4 โครงสร้าง/องค์ประกอบของโครงการ

โดยทั่วไปการเขียนโครงการจะต้องเขียนตามหัวข้อต่างๆ เพื่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะได้ทราบว่าทำอะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อไร สำหรับโครงสร้างหรือองค์ประกอบที่มักใช้ในการเขียนโครงการ มีดังนี้

- 1) ชื่อโครงการ ควรเขียนเป็นข้อความที่มีความหมายชัดเจน กระชับและเข้าใจง่าย
- 2) หลักการและเหตุผล ควรเขียนลักษณะบรรยายรายละเอียดตั้งแต่สภาพความเป็นมา เหตุผล ความจำเป็นหลักการมีทฤษฎี นโยบาย สถิติที่เป็น ข้อมูลอ้างอิงประกอบ
- 3) วัตถุประสงค์ เป็นข้อความที่แสดงถึงความต้องการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่สอดคล้องกับหลักการเหตุผล สามารถปฏิบัติได้ ภาระงบประมาณหรือคุณภาพของการดำเนินงานด้วย ก็ได้
- 4) เป้าหมายการดำเนินงาน เป็นรายละเอียดที่แสดงผลผลิตของโครงการในเชิงปริมาณ และคุณภาพที่มีลักษณะเหมาะสมและสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์
- 5) วิธีดำเนินงาน เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะปฏิบัติให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ กิจกรรมอาจมีมากกว่า 1 กิจกรรม โดยเขียนเรียงตามลำดับ จากการเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการทำงาน แสดงระยะเวลาที่ชัดเจนแต่ละ กิจกรรม อาจแสดงด้วยปฏิทินการปฏิบัติงาน
- 6) ระยะเวลา ควรระบุระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ
- 7) ทรัพยากรหรืองบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการ ซึ่งต้องสอดคล้องกับ

เป้าหมายและกิจกรรม

8) เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ระบุ กลุ่มบุคคล ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สนับสนุน ส่งเสริมและสามารถขอประสานความร่วมมือในการดำเนินงาน

9) การประเมินผล ระบุวิธีการประเมินและระยะตลอดการดำเนินงาน เช่น ก่อน ระหว่าง สิ้นสุดโครงการ เพื่อจะได้ทราบว่าจะทำเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ คุณภาพของงานเป็นอย่างไร

10) ผู้รับผิดชอบโครงการ ระบุ ชื่อผู้รับผิดชอบ หรือหน่วยงาน พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ เพื่อความชัดเจนและสะดวกในการติดต่อ

11) ความสัมพันธ์กับโครงการอื่น ระบุ ชื่องาน หรือโครงการ ที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน หรือชุมชนว่ามีโครงการใดบ้างที่สัมพันธ์กับโครงการนี้ และเกี่ยวข้องในลักษณะใด เพื่อความร่วมมือในการทำงาน

12) ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นผลที่เกิดผลจากการที่โครงการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายโดยระบุถึงผลที่จะได้รับภายหลังการดำเนินโครงการ ผลดังกล่าวควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

เรื่องที่ 2 การเขียนรายงานผลการดำเนินงาน

การเขียนผลการดำเนินงานของบุคคล กลุ่ม องค์กรหรือหน่วยงาน เป็นการเขียนรายงานซึ่งมีวิธีการเขียนแตกต่างกัน แต่การเขียนรายงานที่สามารถสื่อสารให้เข้าใจจำเป็นต้องมีการวางแผนและเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้รายงานฉบับนั้นมีประโยชน์ น่าอ่าน และนำไปใช้ในการวางแผนได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อการปรับปรุง พัฒนางานต่อไป

2.1 ความหมายและความสำคัญของรายงานผลการดำเนินงาน

รายงาน คือ เอกสารที่เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน เป้าหมาย ผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือหน่วยงาน

รายงานผลการดำเนินงานมีความสำคัญ เพราะเป็นเอกสารที่แสดงให้เห็นรายละเอียดของผลการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าประสบผลสำเร็จ ไม่สำเร็จอย่างไร เพราะอะไร มีอุปสรรค ปัญหาในการดำเนินงานด้านใด อย่างไร จะมีแนวทางแก้ไขอย่างไร หากจะพัฒนาต่อไปจะมีข้อเสนอแนะที่เป็นไปได้ได้อย่างไร

2.2 การเขียนรายงานผลการดำเนินงาน

การเขียนรายงานผลการดำเนินงานเป็นวิธีการนำเสนอผลจากการดำเนินงานโครงการใดโครงการ หนึ่งอย่างมีระบบและเป็นแบบแผน เพื่อสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ การเขียนรายงานให้มีประโยชน์และคุณภาพต่อผู้อ่านหรือผู้เกี่ยวข้อง ผู้เขียนรายงานต้องศึกษาทำความเข้าใจตั้งแต่วิธีการเขียน การใช้ภาษาที่เหมาะสมการรู้จักนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียด และขั้นตอนของการดำเนินงานตั้งแต่แรกเริ่มจนจบ เรียงลำดับตั้งแต่ความเป็นมา วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค พร้อมข้อเสนอแนะ ฯลฯ เพื่อสื่อสารให้ผู้อ่านเข้าใจตามลำดับ และจัดพิมพ์เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ที่น่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้อ้างอิงได้

ขั้นตอนการเตรียมการเขียนรายงาน

การเขียนรายงานที่ดีมีคุณภาพ ต้องมีการวางแผนและเตรียมการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง เตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นเนื้อหา และส่วนประกอบ เช่น วัตถุประสงค์และขอบข่ายเนื้อหา รายละเอียดเนื้อหาที่ครบถ้วน ซึ่งต้องใช้เวลาในการรวบรวม

ขั้นที่สอง กำหนดประเภทของผู้อ่านรายงาน ผู้เขียนจะต้องทราบว่ารายงานที่จัดทำขึ้นมีใครบ้างที่จะเป็นผู้อ่าน เพื่อจะได้นำเสนอรายงานด้วยรายละเอียดจะเลือกภาษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับระดับของผู้อ่าน

ขั้นที่สาม กำหนดเค้าโครงเรื่อง หรือ กรอบของการเขียนรายงานเป็นการกำหนดหัวข้อหลักและหัวข้อย่อยนั่นเอง หัวข้อของเค้าโครงเรื่องควรครอบคลุมประเด็นที่ต้องการนำเสนอ เพื่อช่วยให้ง่ายและสะดวกต่อการเขียน สามารถเรียงลำดับเนื้อหาหรือผลการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ

หลักการวางเค้าโครงเรื่องในการเขียนรายงาน

1. ควรจัดเรียงลำดับหัวข้อเรื่องอย่างต่อเนื่อง และสัมพันธ์กัน
2. การจัดเรียงหัวข้อ ควรเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล
3. ควรคำนึงถึงความสนใจของผู้อ่าน
4. หัวข้อแต่ละหัวข้อควรครอบคลุมรายละเอียดที่ต้องการนำเสนอ

หลักและข้อควรคำนึงในการเขียนรายงาน

การเขียนรายงานทุกประเภทให้มีคุณภาพสามารถนำเสนอและสื่อสารได้ตรงประเด็นตามที่ต้องการ ผู้เขียนควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ความถูกต้อง ควรนำเสนอข้อมูล รายละเอียดเนื้อหาที่ถูกต้อง ไม่บิดเบือนความจริง นำเสนออย่างตรงไปตรงมา
2. ความกระชับ รัดกุม ตรงประเด็น ตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน หลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ฟุ่มเฟือยวลีที่ซ้ำๆกัน คุณค่าของรายงานไม่ได้วัดที่ปริมาณจำนวน

- หน้า แต่วัดจากความชัดเจน ครอบคลุม ความตรงประเด็นของเนื้อหา
3. ความชัดเจนและสละสลวย โดยพิจารณาประโยคที่ต้องง่าย ถูกต้องตามหลักการเขียน หลักไวยากรณ์ และเครื่องหมายวรรคตอน การย่อหน้า รวมทั้งการสะกดคำ หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาถ้อยคำที่คลุมเครือ มีหลายความหมาย ควรใช้หัวข้อย่อยเพื่อไม่ให้สับสน
 4. การเขียนเรียบเรียงรายงาน ซึ่งอาจแบ่งเนื้อหาจากภายในเล่มเป็นตอน หรือเป็นบท ต้องมีความต่อเนื่องกันตลอดทั้งเล่ม เมื่อเขียนต้นร่างเสร็จ ควรได้อ่านตรวจทานทุกข้อความ อ่านแล้วไม่รู้สึกระส่ำระสายมีความต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งเล่ม
 5. การนำเสนอข้อมูล ในการเขียนรายงาน มีข้อมูลที่น่าสนใจแบ่งเป็นสองประเภท คือ ข้อมูลที่เป็นจำนวน สถิติ ตัวเลข และข้อมูลที่เป็นข้อความบรรยาย สำหรับการนำเสนอข้อมูลที่เป็นสถิติ ตัวเลข ควรนำเสนอในรูปแบบของตาราง แผนภูมิ หรือแผนภาพตามความเหมาะสม พร้อมทั้งมีเลขที่และชื่อกำกับตาราง หรือแผนภูมิด้วยเพื่อผู้อ่านจะได้ทราบว่าเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใด นอกจากนี้ต้องระบุที่มาของข้อมูลให้ชัดเจนอีกด้วย ส่วนข้อมูลที่เป็นข้อความบรรยาย ต้องนำเสนอข้อมูลที่ เป็นสาระสำคัญ หากข้อมูลใดที่สำคัญแต่เนื้อหาไม่ต่อเนื่องกับกรอบเค้าโครงที่กำหนดไว้ ควรนำไปไว้ในภาคผนวก ทั้งนี้เพื่อให้ได้รายงานที่เป็นเอกภาพ ผู้อ่านอ่านแล้วสามารถจับประเด็นที่น่าสนใจได้ชัดเจน
- การนำเสนอข้อมูล ต้องคำนึงถึงลำดับก่อนหลัง โดยเริ่มต้นด้วยข้อมูลเบื้องต้นที่ง่ายแก่การเข้าใจก่อน แล้วจึงนำเสนอข้อมูลที่ซับซ้อนกว่าตามลำดับ
6. การแบ่งย่อหน้า โดยทั่วไปย่อหน้าแต่ละย่อหน้าจะบอกเรื่องราวเพียงประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การจัดแบ่งย่อหน้าควรเรียงลำดับเพื่อให้ เนื้อความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน การแบ่งย่อหน้าขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของผู้เขียนแต่ละคน เช่น ต้องการสื่อสารกับผู้อ่าน ต้องการเน้นข้อความบางตอน ต้องการช่วยให้ผู้อ่านอ่านข้อความแต่ละย่อหน้าได้รวดเร็ว ฯลฯ
 7. การอ่านทบทวน ขั้นสุดท้ายของการเขียน คือ อ่านทบทวนสิ่งที่เขียนทั้งหมดว่ามีข้อความใดที่ยังไม่สมบูรณ์ การเรียงลำดับเรื่องมีความ เชื่อมโยงกันหรือไม่ ข้อความสำคัญที่ยังไม่ได้กล่าวถึงจะทำให้มองเห็นจุดที่ควรแก้ไข

2.3 รูปแบบรายงาน

รูปแบบของรายงาน จะประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ส่วนประกอบตอนต้น ส่วนเนื้อเรื่องที่เป็นตัวรายงาน และส่วนประกอบตอนท้าย รายงานแต่ละส่วนประกอบด้วยส่วนย่อยๆ ดังนี้

1. ส่วนประกอบตอนต้น ประกอบด้วย
 - 1.1 ปกนอก ระบุชื่อเรื่อง ชื่อผู้ทำรายงาน ชื่อหน่วยงาน
 - 1.2 ไบรอนด์ปก เป็นกระดาษเปล่า 1 แผ่น
 - 1.3 ปกใน มีข้อความเช่นเดียวกับปกนอก
 - 1.4 คำนำ เป็นข้อความเกริ่นทั่วไปเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจขอบข่ายเนื้อหาของรายงาน อาจกล่าวถึงความเป็นมาของการสำรวจและรวบรวมข้อมูลและขอบคุณผู้ให้ความช่วยเหลือ
 - 1.5 สารบัญ เป็นการเรียงลำดับหัวข้อของเนื้อเรื่องพร้อมทั้งบอกเลขหน้าของหัวข้อเรื่อง
2. ส่วนเนื้อเรื่อง ประกอบด้วย
 - 2.1 บทนำ เป็นส่วนที่บอกเหตุผลและความมุ่งหมายของการทำรายงาน ขอบข่ายของเรื่อง วิธีการดำเนินการ โดยย่อ การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล
 - 2.2 เนื้อหา ถ้าเป็นเรื่องยาว ควรแบ่งออกเป็นบทๆ ถ้าเป็นรายงานสั้นๆ ไม่ต้องแบ่งเป็นบท แบ่งเป็นหัวข้อต่อเนื่องกันไป
 - 2.3 สรุป เป็นตอนสรุปผลการศึกษาค้นคว้าและเสนอแนะประเด็นที่ควรศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป
3. ส่วนประกอบตอนท้าย ประกอบด้วย
 - 3.1 ภาคผนวก เป็นข้อมูลที่มีใช้เนื้อหาโดยตรง เช่น ข้อความ ภาพ สถิติ ตาราง ช่วยเสริมรายละเอียดเพิ่มเติมแก่เนื้อหา
 - 3.2 บรรณานุกรม คือ รายชื่อหนังสือ เอกสารหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่ใช้ประกอบในการเขียนรายงาน โดยเรียงลำดับตามพยัญชนะตัวแรกของชื่อผู้แต่งหรือแหล่งข้อมูล ชื่อหนังสือ ครั้งที่พิมพ์ จังหวัดหรือเมืองที่พิมพ์ สำนักพิมพ์และปีที่พิมพ์ ถ้าข้อมูลทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยข้อมูลที่เป็นภาษาไทยก่อน

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่อไปนี้

1. อธิบายความหมายของโครงการ โดยสรุป แล้วบันทึกลงในสมุดบันทึกของผู้เรียน
2. สรุป ลักษณะของโครงการที่ดีและวิธีพัฒนาโครงการ โดยบันทึกลงในสมุดบันทึก
3. อธิบายองค์ประกอบและเขียนรายงานโครงการพัฒนาใดโครงการพัฒนาหนึ่งในชุมชนของผู้เรียนโดยปรึกษากับบุคลากรของ อบต. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้อาจศึกษาและดูตัวอย่างโครงการต่างๆ จากหน่วยงานดังกล่าว แล้วนำเสนอสรุปประจำกลุ่ม
4. สรุปความหมาย และความสำคัญของรายงานผลการดำเนินงาน โดยบันทึกลงในสมุดบันทึก
5. ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในชุมชนของผู้เรียน เช่น อบต. โรงเรียน สถานีอนามัย ฯลฯ เพื่อขอคู่มือตัวอย่างและศึกษาเอกสารรายงานผลการดำเนินงาน หรือค้นคว้าจากห้องสมุด
6. รวมกลุ่มกับเพื่อน ร่วมมือกันเขียนรายงานผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาตามโครงการใดโครงการหนึ่งที่สนใจ แล้วฝึกการนำเสนอและรายงานสรุปผลพร้อมทั้งนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานดังกล่าวให้ครูประจำกลุ่มตรวจเพื่อทราบข้อควรปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

บรรณานุกรม

- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **ชุดวิชาการพัฒนาโครงการ**. กรุงเทพฯ : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด, 2537.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **ชุดวิชาวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียน การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย**. กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด, 2538.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **ชุดวิชาวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล**. กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด, 2538.
- เกรียงศักดิ์ หลิวจันทร์พัฒนา. **การวิเคราะห์ข้อมูลทางการแพทย์และสาธารณสุขด้วยคอมพิวเตอร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ชัยนต์ วรรณะภุติ. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, เอกสารอัดสำเนา.
- ณัฐนรี ศรีทอง. **การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, 2552.
- ทวีป ศิริรัศมี. **การวางแผนพัฒนาและประเมินโครงการ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), 2544.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), 2543.
- ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา. **ความหมายเกี่ยวกับแผนงานโครงการ**. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคโกร, 2545.
- ศูนย์การศึกษานอกห้องเรียนภาคใต้. **ชุดวิชาแผนแม่บทชุมชน**. สงขลา : เหมการพิมพ์, 2548.
- สถาบันการพัฒนาศึกษานอกโรงเรียนระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ. **คู่มือการทำวิจัยอย่างง่าย**. อุบลราชธานี : บริษัท ขงส์วีดีโออินเตอร์กรุ๊ป จำกัด, 2552.
- สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร. **กระบวนการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและอัธยาศัย**. เอกสารประกอบการอบรมวิทยากรกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, นครราชสีมา : 2544.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. **คู่มือการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนชุมชน**. กรุงเทพฯ : รังษีการพิมพ์, 2546.
- เสรี พงศ์พิศ. **วิธีทำและวิธีคิดแผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ : 2546.
- สุภาวศ์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 10) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

<http://www.jd.in.th/e.learning/th33101/pan08/t305.8002.htm>.

<http://www.tddf.or.th/tddf/:braly/doc/libraly-2007-02-28-240.doc>.

ภาคผนวก

ตัวอย่างการเขียนโครงการ

โครงการ	ค่ายอาสาพัฒนาชุมชนโรงเรียนหนองม่วง ค.เมืองไผ่ อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์
องค์กร/สถาบัน ที่ตั้ง	โรงเรียนมัธยมประชาวิเศษ สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร
ผู้ประสานงานโครงการ	นายประจวบ ใจดวง

1. ความเป็นมาโครงการ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 ในหมวดที่ 1 มาตราที่ 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่ทุกสถานศึกษา พึงรับมาปฏิบัติความสำเร็จของเป้าหมายมิใช่อาศัยความเข้มแข็งของสถานศึกษาเท่านั้น ความร่วมมือของภาคครัวเรือน ชุมชน จนถึงระดับรัฐมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความแข็งแกร่งด้านคุณธรรมในทุกภาคส่วน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติ โดยผ่านการปลูกฝังค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีในทุกกลไกในการดำเนินการสร้างคุณธรรมสู่สังคมได้แก่ ครู ผู้ปกครองและนักเรียน ในการดำเนินการ ทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ทางสำนักงานศึกษากรุงเทพมหานครได้ส่งเสริมให้เยาวชน นักเรียน มีจิตสาธารณะในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง คือพอมีพอกิน พึ่งพาตนเองได้และช่วยเหลือผู้อื่นได้ โดยให้เยาวชนจัดค่ายอาสาพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นการปลูกฝังวินัยในการทำดีเพื่อสังคม โดยเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าเห็นประโยชน์ส่วนตน ปัจจุบันความวุ่นวายของสังคมมีมากขึ้น การแข่งขันที่รุนแรงในทุกๆ ด้าน การทำลายสิ่งแวดล้อม การเอาเปรียบผู้ด้อยโอกาส การปล่อยมลพิษสู่สังคม การว่าร้ายเสียคน การแก่งแย่งชิงดี ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มาจากสาเหตุเบื้องต้นคล้ายๆกัน คือ ความเห็นแก่ตัว หรือเอาแต่ได้ในส่วนตนเป็นหลัก ทำอย่างไรจึงจะลดความเอาแต่ได้ลงบ้าง ตรงกันข้ามกับการเอาเข้ามาใส่ตัวก็คือ “การให้” แก่คนอื่นออกไป เมื่อคนต่างๆ

เริ่มมองออกสู่ภายนอก แค้นนอกจากตัวเองเท่านั้น มองเห็นผู้อื่นอย่างลึกซึ้งแท้จริงมากขึ้น เริ่มเข้าใจมุมมองของคนอื่น เขาต้องการอะไร เขาอยู่ในสภาพไหน เราช่วยอะไรได้บ้าง มองเห็นสังคม เห็นแนวทางที่จะช่วยกันลดปัญหา เริ่มแรกให้เริ่มสละสิ่งที่เราถืออยู่ ไม่ว่าจะเป็นเวลา แรงงาน เงิน สิ่งของ อวัยวะหรือแม้กระทั่งสละความเป็น ตัวเราของเรา ซึ่งนั่นเป็นหนทางการพัฒนาจิตใจแต่ละคนได้อย่างเป็นรูปธรรม

จิตสาธารณะตรงนี้ที่มองเห็นผู้อื่นเห็นสังคมดังนี้เอาที่เราเรียกกันว่า “จิตอาสา” จิตใจที่เห็นผู้อื่นด้วยไม่เพียงแต่ตัวเราเอง เราอาจจะยื่นมือออกไปทำอะไรก็ได้บ้าง เสียสละอะไรได้บ้าง ช่วยเหลืออะไรได้บ้าง แบบเพื่อนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ผู้เหนือกว่า มีน้ำใจแก่กัน และกัน ไม่นิ่งดูคายแบบที่เรื่องอะไรจะเกิดขึ้นไม่เกี่ยวกับฉัน ฉันไม่สนใจ สามารถแสดงออกมาได้ในหลายรูปแบบ ทั้งการให้รูปแบบต่างๆ ตลอดจนการอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคม

ดังนั้น โครงการจิตอาสาพัฒนาจึงจะจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับจิตอาสาเพื่อกระตุ้นให้แต่ละคนลุกขึ้นมาทำความดีกันคนละนิด คนละนิดเดียวเท่านั้น ประเทศชาติของเราน่าจะงดงามขึ้นอีกไม่น้อย เช่น เพียงร่วมกันบริจาคเงินกันเพียงคนละเล็กละน้อยเราก็จะมีงบประมาณช่วยเหลือสังคมขึ้นมาทันที ในกรณีโรงเรียนมัธยมประชานิเวศน์ จึงจัดตั้งโครงการจิตอาสาขึ้นโดยให้นักเรียนโรงเรียนมัธยมประชานิเวศน์ ได้ร่วมกันทำความดีเพื่อพัฒนาโรงเรียนในชุมชน เช่น บุรณะพื้นที่ต่างๆ ในโรงเรียน รับผิดชอบหนังสือ เครื่องใช้ต่างๆ ไปมอบให้แก่โรงเรียนวัดหนองม่วง ตำบลเมืองไผ่ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ในวันที่ 23 ตุลาคม 2551-26 ตุลาคม 2551

2. วัตถุประสงค์

ลำดับที่	วัตถุประสงค์	ตัวบ่งชี้	เป้าหมาย	แหล่งที่มาของข้อมูล
1.	เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยความมีน้ำใจและจิตสาธารณะให้กับนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ	พฤติกรรมและการแสดงออกของครูและนักเรียนในการทำกิจกรรม	บุคลากรครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมประชานิเวศน์	ครูบุคลากร วิทยากร ผู้มีความรู้และนักเรียน
2.	บุคลากรและนักเรียนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมร่วมกันในการช่วยเหลือสังคม	ผลผลิตของงานที่ปฏิบัติตามเป้าหมาย		

3. เป้าหมายของโครงการ

3.1 ด้านปริมาณ

บุคลากรครูที่รับผิดชอบโครงการ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย โรงเรียนมัธยมประชาณีเวศน์ แบ่งเป็นบุคลากรครู จำนวน 6 คน และการรับสมัครและคัดเลือกจำนวน 60 คน

3.2 ด้านคุณภาพ

บุคลากรและนักเรียนในโรงเรียนเป็นผู้มีจิตสาธารณะ และเกิดความภาคภูมิใจในการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

4. กิจกรรมดำเนินการ

โครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชนประกอบด้วย 4 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่	ชื่อกิจกรรม	ระยะเวลา	สถานที่
1.	เสริมสร้างด้านสวย สะอาด บรรยากาศวิชาการ - จัดบรรยากาศ สภาพสิ่งแวดลอมห้องเรียน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้	23-24 ตุลาคม 2551	ร.ร. วัดหนองม่วง
2.	เสริมสร้างการเสี่ยสละและบริการ - บริจาคหนังสือมือ 2 และจัดบรรยากาศห้องสมุดและบันทึกเทปนิทาน	23-24 ตุลาคม 2551	ร.ร.วัดหนองม่วง
3	เสริมสร้างด้านสุขภาพิบาล และอนามัยโรงเรียน -พัฒนาห้องน้ำ ห้องสุขาและสนามเด็กเล่น	23-24 ตุลาคม 2551	ร.ร.วัดหนองม่วง
4	เสริมสร้างด้านคุณธรรม ด้านการเสี่ยสละและการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ักเรียน	25 ตุลาคม 2551	ร.ร.วัดหนองม่วง
5	สร้างเสริมด้านความรู้ทัศนศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ไทย	26 ตุลาคม 2551	ปราสาทเขาพนมรุ้ง อนุสาวรีย์ย่าโม ใหวัดสมเด็จพระโต

5. ระยะเวลาดำเนินโครงการจิตอาสาพัฒนาชุมชนเดือน พ.ค. 2551 ค.ค. 2551

*******ข้อมูลไม่มีมาให้*******

6. งบประมาณ

รายละเอียดของงบประมาณดำเนินการจัดกิจกรรม ในการออกค่ายอาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 110,000 บาท โดยงบประมาณทั้งหมดได้จากการบริจาคของผู้ปกครอง นักเรียน คณะครู พ่อค้าประชาชน

7. ปัญหาและอุปสรรค

จำนวนสิ่งของและเงินบริจาคอาจไม่เพียงพอ

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

นักเรียนและบุคลากรที่เข้าร่วมโครงการมีน้ำใจและจิตสาธารณะ

9. การติดตามและประเมินผลโครงการ

9.1 ผู้ติดตามและประเมินผล

9.1.1 ครู บุคลากรและนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

9.2 วิธีติดตามและประเมินผล

9.2.1 การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

9.2.2 การตอบแบบสอบถาม

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. นายประเสริฐ บุญเรือง	เลขานุการ กศน.
2. ดร.ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์	รองเลขานุการ กศน.
3. นายวัชรินทร์ จำปี	รองเลขานุการ กศน.
4. ดร.ทองอยู่ แก้วไพฑูริ	ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร กศน.
5. นางรักษณา คณิตหาญโต	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้เขียนและเรียบเรียง

1. นางมยุรี สุวรรณเจริญ	สถาบัน กศน. ภาคใต้ จังหวัดสงขลา

ผู้บรรณาธิการและพัฒนาปรับปรุง

1. นายวิวัฒน์ไชย จันทน์สุคนธ์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นางพิชญภา ปิติวรา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. นางสาววรรณพร ปัทมานนท์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
5. นายสุรพงษ์ มั่นมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
6. นางสาวเพชรินทร์ เหลืองจิตวัฒนา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

คณะทำงาน

1. นายสุรพงษ์ มั่นมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. นางสาววรรณพร ปัทมานนท์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. นางสาวศรีัญญา กุลประดิษฐ์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
5. นางสาวเพชรินทร์ เหลืองจิตวัฒนา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ

1. นางปิยวดี คณะนสม	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นางเพชรินทร์ เหลืองจิตวัฒนา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. นางสาวกรวรรณ กวีวงษ์พิพัฒน์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. นางสาวชาลิณี ธรรมธิษา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
5. นางสาวอริศรา บ้านชี	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้ออกแบบปก

1. นายศุภโชค ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน